

ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНИ У ПОГЛЯДАХ ТА ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БОГДАНА ГАВРИЛИШИНА

До переліку яскравих представників української еміграції і діаспори входить Богдан Гаврилишин (1926–2016) – економіст, громадський діяч, меценат, член Римського клубу, іноземний член НАН України, президент Фонду Богдана Гаврилишина, громадянин Канади, почесний консул України в Швейцарії [1]. Працюючи директором Міжнародного інституту менеджменту в Женеві, відвідував багато країн. Відмінності між цими державами приводили до питання чому одні суспільства демонструють ефективність, а інші перебувають у стагнації. Потенціал створених вченим ідей посилюється незавершеністю реформування України. Метою нашої розвідки є з'ясувати погляди Богдана Гаврилишина на питання трансформації українського суспільства в кращу якість та показати здійснювані для цього ним практичні кроки.

Нами вже частково піднімалася дана проблематика в тому чи іншому аспекті [7;8]. Втім, російсько-українська війна актуалізує питання реформування України після її завершення. У 1979 р. Богдан Гаврилишин виголошує в Римському клубі доповідь на тему «Дороговкази в майбутнє: до ефективних суспільств». На її основі друкується книга з такою ж назвою. У ній викладається ряд показників ефективності суспільств та різні можливі шляхи до кращого майбутнього. Подається прогностичний аспект, що визначає ймовірність втілення запрограмованих змін [2, с. 15]. Також науковець передбачив зростання економік Індії, Китаю і Бразилії, непростий шлях самоідентифікації України та розпад СРСР [2, с. 118, 132, 214]. Втім, підкреслював, що далеко не всі країни можуть стати ефективними, для цього потрібне дотримання ряду низки факторів [10, с. 116].

Ще в дитячі роки Богдан Гаврилишин мріяв стати «достатньо

авторитетною особистістю, щоб впливати на розвиток українського суспільства». Свій патріотизм він пояснював у такий спосіб: «Може, тому, що я завжди відчував себе зобов'язаним перед своєю країною, яка бачила, як я народився, відкрила мої таланти, дала мені освіту, цінності і навіть цікавість пізнавати цей світ... Мій старший брат віддав життя за нашу країну. Він щиро вірив у незалежну Україну. Через це його було заслано і страчено в Сибіру. Завдяки цьому прикладу абсолютної пожертви я відчував себе зобов'язаним присвятити принаймні частину свого життя моїй рідній країні» [11, с. 111–112]. Тут вчений говорить про Мирослава Гаврилишина, учня академічної гімназії у Львові, якого заарештували у жовтні 1940 р. разом із п'ятдесятьма вісьмома іншими молодими людьми. Йому присудили 10 років важкої праці, в результаті чого він помирає у 1944 р. в Сибірі [3, с. 21–22].

Використовуючи парадигму вченого, доходимо висновку, що попри прищеплення колективістських цінностей, українець залишився індивідуалістом. Але даний індивідуалізм все ж відрізняється від індивідуалізму Заходу. Якщо західний націлений на співпрацю, то український – на ізоляцію і мінімізацію впливу зі сторони світу зовнішнього. Варто зауважити, що при значній недовірі до урядових інституцій та такій схильності до індивідуалізму на даному етапі розвитку Україні, з її індивідуалістсько-конкурентними цінностями, сама близька економічна модель вільного підприємництва і політична система, що передбачає конкуренцію. Патерналізм, притаманний українцям, базується здебільшого на колективістському минулому, де відкидалась активність і приватна ініціатива [8, с. 192–193]. Ключовою передумовою конструктивних бажаних змін в політичній, економічній і соціальній сферах він називає «перехід до влади в усіх її гілках і на всіх рівнях нової справжньої еліти, яка була б професійною і патріотичною, готовою працювати для суспільства, а не тільки заради власних інтересів. Нова еліта потребуватиме мобілізуючого бачення майбутньої України» [2, с. 241]. У своїх спогадах «Залишаюся українцем» науковець розмірковує про формування справжньої еліти з молодого покоління українців «зі здоровою системою

цінностей», повідомляючи про місію свого «Благодійного фонду Богдана Гаврилишина» [3, с. 276].

Ефективність українського соціуму, на погляд Богдана Гаврилишина, залежатиме від напряму зовнішньополітичного руху України. На це істотно може впливати розвиток Росії. Поганим сценарієм було б включення України в процес глобалізації в співпраці з Російською Федерацією. Це уможливило б створення Східно-слов'янського Союзу та приплив все більше російського капіталу в Україну, його домінування в ключових сферах економіки. Другим варіантом було б коливання між Сходом і Заходом, залишаючись на маргінесі політичного та економічного розвитку світу. Кращим варіантом була б інтеграція в ЄС, паралельно зі зближенням Росії до нього, і більш рівноправним співробітництвом з Європою в економічному напрямі [6]. Навіть процес наближення до членства наблизитиме Україну до «нормального стану», бо це вимагає кращої законодавчої бази, що відбудеться дуже важлива судова реформа. Беручи до уваги втому в ЄС, правила дій у цьому змаганні зрозумілі: не робити гучних заяв про те, коли Україна стане членом; не вимагати заяв, що Україна стане членом; не ставити гострих вимог про підвищення статусу України у співробітництві з ЄС. Потрібна системна і компетентна праця у рамках політики сусідства, що дає значні можливості наближення до ЄС і на яку в Брюсселі є великі фонди. Потрібно працювати із законодавчими і виконавчими органами країн ЄС і також з ключовими державами-членами [5, 255]. Стосовно інституту президентства, то в одній із своїх публікацій вчений написав: «Я вважаю, що Україні було б куди краще, якби президент мав досить обмежену відповідальність. Тоді менше було б ризиків. Ми мали вже трьох президентів. Не хочу їх особливо критикувати, але от питання: чи використовували вони свої справді великі повноваження (а Віктор Ющенко їх теж мав перший рік) справді для добра народу? Ви можете вважати мене єретиком, але я ніколи не був згоден з домінуючою серед українських інтелектуалів думкою, що потрібно сильного президента і сильної центральної влади, а тому сильної унітарної структури, щоб зберегти Україну як цілісність,

як певну одиницю. Бо у нас справді є регіональні різниці, є відмінні одне від одного Захід, Центр, Південь, Схід. Там є економічні різноманітності, мовні, культурні. Тому я думаю, що ми повинні мати досить наближену до федеративної структуру держави і досить багато децентралізації владних повноважень. Бо що більше люди у містах чи в областях можуть будувати свою долю, то вони почуваються в цій країні більш комфортно» [6].

Науковець критикував надмірну кількість українських політичних партій: «Україні потрібна сильна центристська партія – центр питомої політичної ваги країни, потрібна консервативна партія, яка б захищала інтереси бізнесу, запобігала радикалізації суспільства, зберігала, якщо він є позитивним, статус-кво. Потрібна і соціал-демократична партія, яка забезпечувала б більшу соціальну справедливість, кращу освіту, охорону здоров'я, заробітні плати і пенсії, підтримку культури. Потрібні справді ліва і права партії як стимул до більш якісної праці основних трьох партій і для народження зовсім нових політичних ідей. Три партії – достатньо, п'ять партій – це ідеально, сім партій – це ще нормально, а як їх більше, то вони перетворюють політику на цирк» [5, с. 254]. Богдан Гаврилишин намагався і практично допомагати Батьківщині. В Україні розпочав діяльність з 1988 р., і тільки на громадських засадах. Був радником Президентів України, прем'єр-міністрів, голів парламенту. У 1990 р. засновує Міжнародний інститут менеджменту в Києві, що став першою бізнес-школою на території СРСР. Вчений переконав Джорджа Сороса відкрити свій благодійний фонд саме в Україні, а не десь у РФ. Завдяки фінансуванню Джорджа Сороса Б. Гаврилишин створив у 1990 р. Міжнародний центр перспективних досліджень, який працює і зараз [3, с. 218–221].

Вчений був також членом Пласту. У 2006–2008 рр. – голова Крайової пластової ради. Він використовував свій набутий життєвий і професійний досвід, напрацьовані особисті контакти, створену ним навчальну інституцію МІМ-Київ задля покращення та розширення діяльності Пласту в Україні. Створив Фонд Розвитку Пласту, що дало можливість оплачувати зарплатню постійним працівникам та фінансувати ряд проєктів. Розчарувавшись в

політиках, у 2010 р. засновує Благодійний Фонд Богдана Гаврилишина. Його метою була підготовка критичної маси молодих українців, які б трансформували Україну. Через рік після смерті науковця його трьома дітьми та дружиною фонд було перезасновано під назвою Фонд Родини Богдана Гаврилишина. Продовжено всі основні попередні напрями роботи, зокрема і дві основні програми: «Молодь змінить Україну» та «Молодіжні делегати України до ООН». За час діяльності обох фондів сформувалася спільнота випускників програм, що налічує понад 1500 осіб. Науковець був членом ініціативної групи «Першого грудня», створених у 20-ту річницю референдуму за незалежність України відомими інтелектуалами та громадськими діячами. У 2014 р. Богдан Гаврилишин написав Декларацію відповідальності людини, що складається з 15 пунктів. У 2021 р. парламентом в Україні встановлено День відповідальності людини, який святкується 19 жовтня, в день народження Богдана Гаврилишина [8, с. 194–195].

Богдан Гаврилишин сприяв розбудові українського суспільства та держави. Вчений розробив свою методику визначення ефективності суспільств, що дало йому можливість давати відповідного роду рекомендації для різних держав з метою їхнього вдосконалення. З його ініціативи засновано ряд інституцій, що сприяли розвитку української держави та суспільства. Був радником кількох українських президентів та прем'єр-міністрів, голів Верховної ради. Розчарувавшись в політиках, кладе надію на молодь, для чого засновує свій Благодійний фонд Богдана Гаврилишина. Започатковані вченим справи і надалі продовжують своє життя.

Список використаних джерел

1. Віднянський С.В. Гаврилишин Богдан Дмитрович. *Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник*. Випуск 5. Біографічна частина: А - М / Відп. ред. М.М. Варварцев. Київ : Інститут історії України НАН України, 2014. С. 88 – 89.

2. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє: доп. Римському Клубові. Вид. 3-тє, допов. Київ : Пульсари. 2009. 248 с.

3. Гаврилишин Б. Залишаюсь українцем: спогади. Київ: Пульсари, 2011. 288.
5. Гаврилишин Б. Українські дороговкази на роздоріжжях цивілізації. Сучасність. 2007. № 10. С. 58 – 64.
6. Гаврилишин Б. Україна: 20 минулих і 20 майбутніх років державотворення. Той, хто віродив Могилянку: зб. до 60-ліття В'ячеслава Брюховецького. Київ : Києво-Могилянська академія, 2007. С. 245 – 257.
7. Гаврилишин Б. Время глобализации: сценарии для Украины и России – угрозы и шансы. Газета «День». № 66. 2001. URL: <https://day.kyiv.ua/ru/article/podrobnosti/vremya-globalizacii-scenarii-dlya-ukrainy-i-rossii-ugrozy-i-shansy>.
8. Гаврилишин П. Покращення ефективності українського суспільства у поглядах та діяльності Богдана Гаврилишина. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Т. 34 (73) № 1. С. 18 – 23.
9. Гаврилишин П., Дерещук Т. Ефективність суспільства у поглядах Богдана Гаврилишина. *Літопис Волині*. 2022. Вип. 27. С. 190 – 195.
10. Гаврилишин Т.Ю., Гаврилишин В.П. Коропець. Історія і спогади. Тернопіль: Воля, 2004. 240 с.
11. Геращенко О. Економіка ХХІ: країни, підприємства, людини / 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Фоліо, 2019. 313 с.
12. Голянич Михайло. Футурологія. Філософія майбуття: монографія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2017. 540 с.

К. В. Діденко,
кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри всесвітньої історії
та методик навчання,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини